

مصلحتنامه تاریخی

یلدیرم بایزیدخانک اتخاری

انظم حدیدی

مکر لایق کوروب تانار شوی
 تور تاناره وردی ملک روی
 که رومه طاهرالدین اوله سلطان
 قاله تانار الله ملک همان
 بو حاله یلدریم خان اولدی آگاه
 توره چاغروب دیدی که ای شاه
 کرکز ملک همان ایچره تانار
 بیله آل کت ، قومه تاناری زنهار
 تور دیدی ، قبول ایتم سوزوکی
 سرقتنه کیم ایله دم اوزوکی
 سنی تانار ایله بیله سالم بن
 کل سن تخنکه صاغ واسن سن
 سرقتدی ایشیدوب یلدریم خان
 کوروب قیدین حقه تسلیم ایدر جان
 مکر کیم خاغمده واردی قاتل
 عدودن بس عدم یک اولدی مائل ۱

شمدی اتخاره قاتل اولان مؤلفره کلام:
 « بایزیدخان ایشیدیم سرقتنه کیده چکدر .
 همان کیندو مصلحتی کوردی . »
 طاشق پاشا زاده (مطبوعه عامره طبی ص ۸۰)
 طرفدن دارالفنون کتبخانه سنه برافیلان
 وشبه سزاسکی اولدینی حالد بعض ذیلله ۹۵۹
 سنه سنه قدر وقایعی جامع اولان ۲۱۹۴ نوسروده
 مقید یازمه بر « تواریخ آل همان » :
 « تورخان یلدریم خانه ایشدی « بی خان
 بن سنی سرقتنه التورم اندن کروسنی مملکتیکه
 کوندوردم « یلدریم خان بونی اشدجک سخت
 اولدی ، انده وارمنه غیرت ایدوب کیندو قیدین
 کوردی الله امرنه واردی . »
 نقره سی مقید اولدینی کبی ، « تواریخ همان
 الحقیقی « کتبخانه سنه کی مؤلفی مجهول دیگر بر
 « تواریخ آل همان » دده : « هانم یلدریم
 کیندولک قیدین کوروب الله تعالی تک رحمتنه واصل
 اولدی » (تواریخ آل همان ، ص ۴۲)
 نقره سی مسطوردر . مم مایه بوخصوصده « حدیدی » بی
 تأیید ابدن ک مهم قصیلات - کور بلی زاده فؤاد
 بکه طاشق - کیندولک مؤلفی مجهول « تواریخ آل
 همان » نسخه سنه در .
 « یلدریم خان غیرتو کشیدی غیرتندن کیندوبه
 سرقتدی (دارالفنون کتبخانه سنه کیندن اچیل کینو اونجه
 البته برهانه اولور . اول دمه بلسنده بر بوزک
 واردی صقرلیدی فاشسنده آهو واردی حاضر
 اتمشیدی . اول آراده کیندوب قیدی ، اول
 یوزوک طاشقی یلدی . کیندو قیدین کوردی الله
 رحمتنه واردی . »
 تورک لسانیاتی و تورک تاریخی مدرسی

نجیب عاصم
 دارالفنون ادبیات فاکولته سی مجموعه سنیدن
 ۱ سعیدالدین افندی تاج التواریخ ج ۱۰
 ص ۱۷ - ۲۱۵

سلطان یلدریم بایزید خانک آقره جوارنده
 « چوق اووه » ده تیور ایله اولان مشهور حریده
 اسیر ایدیلرک احواله وفات ایلدینی معلومدر .
 فقط وفاتک نه صورتله اولدینده مورخلار سنه
 اختلاف وارد ، اجرا ایشیدیمز تدقیقات بزه
 بو اختلافک ، مورخلرک مسلکی یوزندن کلدیکینی
 کوستریور . مدرسه محضولی اولان مورخلرک

یلدیرم سلطان بایزید

بونلر بالنسبه متأخر سنیدن در ، مساطنک اجلی ایله
 ارتحالنی ترویج ایدیورلر . بونلردن اول کلن
 فقط مدرسه کورمه نوحی بر چوقلرینک آدرلی بیله
 مجهول قالان مورخلر ایسه وفاتک « کیندی حقه
 قویق » یعنی « اتخار » اولدینی قید ایدیورلر .
 مدرسه لیلر یلدریم بایزیدک اتخاری صافلا -
 معرینه سبب بو یوک نامه شروع اولدینی در ؛ دیگر لرینک
 حقیقی اولدینی کبی کوسترملری ایسه حکم شریعته
 وقوفلرلیق دها طوغریسی صفوت اتریدر .
 سلطان عبدالعزیز خانک بروسه بی زیارتلرنده
 بوتون مساطنلرک مزارلری زیارت ایلدیکری حالد
 سلطان بایزیدی امال ایشلر ؛ بوکاده سبب اسارتنه
 وفاتلری اولدینی مشهوردر .
 تدقیقات عاجزانه مه مستند فئاعته کورمه سلطان
 بایزید اتخار ایش ، مزارنده کی کیکاری ایسه
 شبهه سز نامرجه قرمان اوغلی طرفندن یاغیش
 اولدیندن اورلی زیارت صرف بر خاطر به
 حرمت اوله بیار .
 خواجه سعیدالدین افندی اتخاری قایمق ایچون
 باغکیز نه دیور :
 « بولدیقین یازان وضبط تواریخده اتقان
 طریق سنیدن آزان بعض اوزانلرک تواریخ نویسلرک
 تصدی ایدوب اوقوال مختلفه ایراد ایشلر ، همان
 سلطنته لایق نعل دلیدر . ماره لر ونه موالدو و نبات
 اوقائنه واقفلردر . . . وسبب موتلری بیاننده دخی
 اوقوال ناشایسته یازوب شرعاً مجوز اولمان امری
 اول شاه دینداره نسبت ایدوب تناول زهر نعمت
 جانندن کیندوبی بی بهره ایشدی دیو بلا امترایه اتان
 واقترایه ایشلردر . »
 خواجه سعیدالدین افندی اتخاری یازانلردن
 « حدیدی » دنده شو منظوم پارچه بی انتباس
 ایدیور . حدیدی نسخه لری کتبخانه لر مرده چوق
 بولنور ، فقط بز تاج التواریخندن انتباس ایدیورلر .

توركل نظرندە

صو

هرمات ، حتى هر دين ، بالخاصه اسلاميت
صوبه بويوك براهيت ويرميش در . توركل ايسه
« جاهليت » ديه چكمن تاريخي ، قبل الاسلامي
دوره لرنده صوبه عبادت ايشاردر .

معلومدر كه توركل « اوغان » ديه برخالفه عبادت
ايتكله برابر عناصر ازمه يده اله نظريه باقارلودي .
لسان نقطه نظريه تحايل ايديله چك اولورسه
صويك عناصر اربعه آراسته دهها ممتاز برهوتاي
اولديني آكلشايور .

« صو » سوزنيك بيلديكمن اك اسسي شكلي
سوو *sou* ، صوب *soup* ، صوي *sou* در .
وشو صوكره كي شكل حالا ديلزده باقيدرد عثمانلي
حرفيولي صوكله سنك مضاف اليه شاذ اولوزق
« صويك » در درلر . حال بوكه هيچده شاذ
اولديني معلوم اولان شو صوك شكندن بك اعلا
آكلشايور .

شدهدي نهي بو صوكله سندن نهكي كلهلر
چيقارنشز . برده اولره باقلم . حالا ديلزده
« صوي صوب » ديه چونغن چه مهم بر تعبير
واردر ، فقط بر آژ دقت ايده چك اولور ايسه
بوته برده كي « صوي » و « صوب » ك ايگيشكده
بر اولديني در عقب تسليم ايدر و « اصل نسل »
مقامنده قولانديغيم ده كوروز . شو حالده
صو تماميه « اصل » معنائه كايورسه ، بزم اصلز
اولديني قبول ايتش اولوروز ، حتى اصيل كيسه لره
صويه اولان نسبتلري تقويه ايجون « صوي كشي »
ديبوروز و حتى بويه چه برده شرافت بخش ايديبوروز .
شوحالده صو « بدها تكوين » ديك اولوروز .

هم لسانيه معلوم در كه س حرفي ج ، ح ، ز ،
ي حرفلر يته انقلاب ايدر . شو اوفاجني قاعده ي
خاطرده طوته لم ده ديامزده « صو » كله سنك
نه حالره كيويكيني ده آراشد برهلم :

ديلزده بر چوق ، چوق تعبير ي واردر .
باشقه لر ي بيام بن ياقين زمانره قدر « چو »
كله سي « انسان » معنائه صانيردم . او حالده
شو تعبير ي : قادين و انسانيه مقابلي دردم و حتى
بويه ده يازم شدم . صوك تدقيقم بوطنك باطل
اولديني كوسترد ي . باقيدز ، اصل ؟

صو شرق توركله لر ينك بر طاقنده « چو »
اوشدر . بو صوك شكندن ديلزده چاموز ، چاي
چو كدرمك (فسقيه كني آقبتق) ، چوردن (مزاب
شكنده صو او يوغني) ، « چاي » دن چاير ،
چاغلايان ، چاغلامق ، چي ؛ چاغلامق دن چاقني ،
چاغيريق ، چاغ (مس ايشيديله چك مسافه ،
فرسيخ ، چايريم) ، چايره صبيغ چيقه شدر .
شمدي « چو » كوكلك صو معنائه كايوكي وير
چوق كله لصر ي ده طوغوز ديني كورله كدن صكره
« چوق سوزنيك و كوچك صويي ، آواجني »
و « چولوق » كده « چو ، صوي » نازلابي ،
مذره بشر ، مادر انسانيت اولديني تسليم ايتري ؟
شو حالده « چوق چوق » تعبير صوي « قادين
وصي » مذره انسان و حصولي ده قبول ايتري .
« صوي و چو » كركارندن چاموز ، چاير
چيقديني كني حيايت كائنات اوزرنده كي ناييري
مسلم اولان « ياغوز » بو كوكن چيچيور .

ديلمزده علي الاطلاق « صوغان » فرانسجه
Bulbe بصله ديكدر ، بر چوق اواعندن ايترد
ايتك ايجون بيلديكمن نوعه « اذيقه صوغان »
ديبوروز . ايسته بوراده ده « صو » كوكي « بصله

استانبولك فتحي

دون ، استانبولك توركل طرفندن فتحك
۱۶۶۹ عي دور صنويسي ايدي . بوفا سنبله ،
دونكي كون دارالفنون هيت تعليميه و طلبه سي
كشدي محيظ لرنده بو يوم ملي و تاريخي تسعيد
ايله مشلدر .

بوهم و معظم موفقيت مليه و تاريخيه شرك دور
صنويسي ، بوسه دخي قابت الم شرائط ايجنده
تسعيد اتمك اضطرار نده بولندق .

فقط نه قدر الم شرائط ايجنده اولور ايسه
اولسون ، تاريخ مايزك اوشايي حادته سي تسعيد
ايدر ايكن استانبولك يلكر توركلر بايختي اولني
اعتباريله دكل ، خلافت اسلاميه نك مقر ي
و بالمله مساهماتك نخبه آمل ي بر بلده اسلاميه
اولني اعتباريله دخي بوتون عالم اسلام نظر نده كي
اهميتي بر كره دهها در خاطر ايتدك . بو بلده
مبارك نك قبضه اسلامه چمه سي تاين ايجون
چالشان و جهاد ايدن بوتون جهادين اسلاميه نك
روح مباركار يته فاتح لر اتخاف ايله دك . بو بويوك
عثماني پادشاهي فاتح سلطان محمد خضر تولريك
بوموفقيت لرنده كي ملي ، دخي و تاريخي اهميتي ياد
وتكرام ايله دك .

واستانبولك تورك بايختي و اسلام بلده سي
اولدينه و اوبله قلمنه دائر اولان اعتماد و ايمان ي
بو وسيله ايله دخي تقويه به چالشدق .

فرانس صنايع سر كيسي

(وييه سباده ن) ۱۰ (ت . ه . ر) — فرانسز
صنايع سر كيسي يارين كشاد ايديله چكدر . سر ك
ايجون (بزيج) سراني انتخاب ايدلشدر . ايلك
كون جمهوريت فوق العاده قويه سر ينك زيارتنه
تخصيص ايدلشدر . سر كي ياز اواسطنه قدر كشاده
بولدر يلاجقدز .

آمر يقا در تحريم تسليحات

واشدينغتون ۱۰ (آ . ا) — امر يقا ، طبوعاني
تحديد تسليحانه مشغول اولديني صر ده « امر يقا »
بوفكري تعقيب ايتكله برابر بالمله دول معظمه
ايله ائتلاف برامش واقع حالي آما دقيجه ، هيچ
بر تدبير اجرائي به قلمشمايه حقدرد دييورلر .

دها كايورد گلي ؟ يكي چري ي اولوندم سانايكيز .
چريك ، چري محمود كاشف ينك روايتنجه « صف
عسكري » ديكدر . اصل كه بزه ده بكيدين احداث
ايديان يكي چري لر صف عسكري يني دافعا حربه
حاضر كيسه لر ايدي . « صو » ايسه خاقانك
تبعه سندن الي صلاح طو تانل ايدي كه بولريك
طويلا نه سي ايجون اراده چيقمق ، صوكره ده
تجهه لر ي ايجون بكامك انضا ايدر .

« صو » كوكلك نصل دايكيناكار كوسترد ي كيني
بو قارنده بر نيده كوستر مش ايدك . اولره علاوه
چييمك ، چومني ، بوق ، چارمق ، چاووق ده
چيقه بيله چكيني عرض ايدرسه ك « چريك ، چري »
سوزنيك صودن ، كايديني اكلشمش اولورز .
چايقي ، چاپول ده بويه اولديني كي اصل وظيفه سي
عسك صفر يني ترتيب رتبه لر دن عبارت اولان
چاووش ده بولنددر .

ديك چوققلندن عسكار ليكه قدر بشرت
صودن خاق اوليور . صو كي بر بر ي اوزرينه
چاووشلر قوماند ايه له صالدييور ، چاپور ، چاپول
ايديور . بوخو ملك ده « صو » دن كايديني
بو قارنده صوليش ايدك . شحمدي دهاه مهم بر

اولدینگی گوستردی . باقیکن ، اصل ؟ اصل سو شرقی تووکیه لوبنک بر طافنده « چو » اولنددر . بو صوک شکندن دلیزده چامور ، چای چو کدرمک (فسیقه کی آفتیق) ، چوردن (مزاج) شکنده صو او یوقی) ، « چای » دن چایر ، چاغلایان ، چاغلامی ، چی ، چاغلامی دن چاقی ، چاغیردی ، چاغ (سس ایسیدیله چک مسافه ، فرسیخ ، چاقیم) ، چایره صبیخ چیمشدر . شمدی « چو » کو کونک صو معناسنه کادیکی وبر چوق کله لری صی ده طوغوردینی کورله کدن صکره « چو چتی سوزینک و کو چک صوی ، آدامین » و « چولوق » کده « چو ، صوی » نازلابی ، منزهه بشره ، مادر انسانیت اولدینی تسام ایملری ؟ شو حالده « چوقی چو چتی » تپیریمی « قادی و صی » منزهه انسان و محصول دیه قبول ایلدیز . « صوی و چو » کز کاردن چامور ، چایر چیقیدینی کی حیات کاشاک اوزونده کی نازیری مسام اولان « یاغور » بو کو کدن چیقور . دیلزه علی الاطلاق « صوغان » فرانسجه Bulbe بصله دیمکدر ، بر چوقی انواعدن آیدر ایتمک ایچون بییدیکمز نوعه « آریه چی صوغانی » دیوروز . ایسته بوراده « صو » کوکی « بصله فضیله سنک » توخوم » ی بذر دیمکده اولور سده . سبب تسمیه سی بو نصیله نیک صوغولان کی کوموله سیدر . بعض میوه لریک ، بالخاصه بادمک نازیمینه « چاغلا » دیوروز که بونده کی « چاغ » ده چو چتی ، نازه دیمکدر . بهسی لهجه سندنه ایسه انسانک شمره سنه ، یعنی چوجقه (صو و چیمه) « چاغا » دیرلر . عمر بیلرک نالانغچی ، چاغالانی زمان اولدینی ایچون « چاغ » زمان دیمک اولور و حتی توزک تقویمده ایکی ساعتک زمانه عام اولنددر . حالا بز بو کله می Age و époque قارشینی اولدی قوللایمیز . اگر « چاغ » ک زمان معناسنه کادیکیه شبهه ایدیایر ، یعنی یوقاریده دیمکمز کی چاقیم ، چاغیروب سس ایسیدیله چک معناسنده اولدیفنده اصرار اولور سده . بالذات صویک ساعت وزمان معناسنه کادیکیه نه بیورایور ؟ ایسته از جمله شومقاله می ساعت طوغوز سولرنده یازدم . بلکه فارسیده او سولرده او قورولر . « صو ، چو » چیمقی ، طوغمقی معنایینه ده کلبور : چیمقی ، چاغیردی و چاغیروب اکامکا باعث اولان « چاغیر ساغر » ده بونددر . چاغیردی حیات غلامی در ، چاغیر ایتمک غیش و شرف ایتمک دیمکدر ، حسن ، عاشق ایسه محبتی ایجاب ایدر فی الحقیقه توزک محبتی ده صودن نشدت ایتمدر . اسلام حکمدار لری ایتمده ایلمک اوکی « سلطان » عنوانی آلان غزالی محم دکنفی « سبک کین » ده . « تکین » محمود کاشغری نیک روایتیچه کوله ، بنده معناسنه ایکن شهباز لری بالارینه قارشی کندیلری تکین دیه یادایده کاندکاری جهته شهبازده معناسنه اختصاص پیدا ایتمدر . قالدی بر « سبک » بونددر . بوکله شویله نغظ اولور . Sebuki سه بوک بوکله ده کی « ب » یا تجویب ایلدینی کی Secuk سه بوک « اولور که بزم اکلاجه چمنزه کوره » سه وکیلی « دیمکدر . سه وک کله سنک کوکی ایسه سو Seo در که صویک ایتمک اشکی شکلی اولان صوب Soap دن کادیکیه شبهه یوقدر . شو محبتن صودن دکل صوبدن ، نمانددر . از نلر . صو کو کونک معناسی ده کادیچور . تاریخ عثمانیه بر بکر سو باشی وارد که مورخ لری یا بیایه لریک ویا بیله لریک بونی « سو باشی » دیه یاد ایدرلر . حال بوکه « سو » اصل تور کچه تنگ دیمکدر . و توزک نظر نده عسکر بوچون ای سلاح طوناند ، سلاح طونه ، بالذات ده انساندن مهرد دکاندی . بشاه علیه « سو » : ناس ، جماعت ، عموم خلق دیمک اولور . شمدی خاطره عسکر معناسنه اولان بر کله من

دها کلبور دگی ؟ یکچیری اولوندم سانیکن . چریک ، چری محمود کاشغری نیک روایتیچه « صف عسکری » دیمکدر . اصل که بزده ده بگیدن احداث ایدیان یکی چری لری صف عسکری یعنی داغما حربیه حاضر کیمسه لر ایدی . « صو » ایسه حفاقانک تپیره سندن ای سلاح طونان ایدی که بونلرک طوبلاقی ایچون ازاده چیمقی ، صو کرده ده تپیره لری ایچون بکامک اقتضا ایدر . « صو » کو کونک اصل دیکه بکار کولر دیمکینی یوقاریده بر نیله کوسترمنش ایلمک . اولره علاوه چیمک ، چو می ، یوق ، چارمی ، چاو می ده چیمه بیله چیمکی عرض ایدر سه ک « چریک ، چری » سوزینک صودن کادیکی ای کلانغش اولور . چایمی ، چایل ده بوبله اولدینی کی اصل وظیفه سی عسکر صف لری تریب تنظیمدن عبارت اولان چاووشده بونددر . دیمک چو چقندن عسکر لیک قدر بشریت صودن خلق اولور . صو کی بربری اوزرینه چاووشلر قوماندایله صالحه بیوروز ، چایور ، چاپول ایدیور . « توخوم ده » « صو » دن کادیکی یوقاریده سولیش ایلمک . شمدی دهامم بر ایستله کچوروز : « صو » کو کدن سوکی سوبوک Suku, Souuk کله لری چیمقار که « کیمک » دیمکدر . کیمک (ات آریسه کومون نسبه) در . سوبوک ایسه حیوان بناسنک چایمی تشکیل ایدن کیمکدر . شو حالده بدنک اسامی ده صودن تشکیل ایتمن اولور . سوکو ، سوبوک کله لری بالایلر ، بونلرک حالا دیلزه باشامده اولان سونکیر و سوکوش کله لری خاطره کتیر سیدر . سونکو انسانلرک قول ، باجاق کیمکریله اورو شوقلری زماندن یادگار قالمه بر سلاح اولدینی کی سوکوشمکده او کیمکریله اورو شوق دیمک ایدی ، یوقسه شمده کی عارسزانی دقلدی . براولودن بحث ایدرکن سونکوسی تپیرسون ! دیرلر که بوده منارده کیمکاری اوینامسون ، « سونکوسی دوشوک » ده سلاح سز دیمکدر . (ی) حرفنک نونه انقلاب ایتمکینی بر مقاله ده عرض ایتمش ایدم . ایسته « سوی » ، « سین » اولور که قالب ، بدن دیمک اولدینی کی او قالبی دیکاندیر بدمک صوک قرارگاه معناسنه ده کلبور . دیمک اولور که صودن طوغور ، یسه بو کو کدن مینقی « سین » ده سینورز ! « سینورز » دیم « سیکبرمک » خاطره کادی که بوده هضم ایتمک ، تمشیل ایتمک کندی صویسه قلب ایتمک دیمک اولور . عالم و ادیب کیمسه لره بوملک یوز صوی در . دیورز . بو تپیرمن فارسیدن آلمه دکادر ، تام تور کچه در ، معناسی ده « صویته حسب و نسجه صوی » دیمکدر . یوز صوی دوکک تپیری ظنمه قلیرسه فایمی نیک ابروسیدر . اوغوز انسانه سنده « ارقل خوجا » اسمنده بریمی اوغوزوک یکری درت طوروننک ظاوار . لریته بر اونفون = آرمه و بر دیک روایت اولور . بو اونفونلر روایت کوره بر حیوانک یکری دورده آبریلان کیمکاردن برینک آدی ایتمش . دیمک صوی لری آیدر ایتمک ایچون یسه « صوی » مینقی « سوبوک » لره صراجیت ایلمه سین . شمدی طوغدیلیمی ، یا شادیمی ، سود . یکیزی ، صاواشیزی صودن آلدینیزی اکلادقی بو جهاندن نه واسطه ایله کیمه چکنز ؟ یسه صودن ! اولک ، صودنک کوکی « اول » دگی ، اول cut و یکی ایچله ده هول hout « ایصلاق » دیمکدر . او طایفه ایصلاقی صورتیله کیمه چکنر دماغ جسماً صواب اوله چقر . صو حیوانت عالمک باعثیدن ، مات ده بر حیاتدر اولر !

تپیر عاصم

رشاد فواد بك آنتيقلري ساتيليور!

محررى :
نجيب عاصم

اغندي ده غالب بك مرحومه وموزه مادي ومعنوي بك قيمتلى خدمتلرده بولندي؛ عثمانليره طائد اسمسز مكرلك قاتالوغنى يازدى. اورخان غازى نك آتقيلرني حقيقله تدقيق ايندى. بوخصو. صده يازديني مقاله سنى ايتاليا مسكوكات انجمننه تقدير ايندردى. خلاصه آثار عتيقه مصرافنى ونشرياتنه واقعا ايلك اوكله صبحي پاشا باشلاد. يسسه ده بونى كوروكلر ادهم پاشا خاندانى اولدى. اه كچمشرلر بيه رحمت باقيدله كيلر بيه صحت وسلامت و برسون!

شوتصديعا بدن غرضم رشاد فواد بك بو يوك بر متخصصمك اوزون ييللرجه طويلانه سنه فدا كارقله چاليشديني آثار عتيقه قوللكسيونى عادى مخلفات كي الدن چيقارماق ، محافظه سنه چاره آراقدر .

آروپا ده بوبله مشاهيرك بوكي مخلفاتى حكومتلر آلير ، ملك عرمان خزينه سنى زنگينلشديرر . بن رشاد فواد بك مرحومك دوستلردن وبوبله شيلرك مصرافلردن اولديم حاله هر نصله اويته كيتك ، كنديسندن نفاستنى دفعه لرله ديكله ديكم آنتيقلرني كورمك نصيب اولمامشدى . شمدى اكر غزته لرلك يازديني كي بونلر حراج مراد ساتيلرسه يا مخلف اللارده داغيلر ، يا خود طاقيله ، بر آروپا موزه سى نامنه ساتين آيلنيور ، حاصلى هر ايكي صورتده ده الدن چيقار .

حال بوكه بو قاريدده عرض ايلديكم كي معارف نظارته عائد آثار عتيقه موزه سندن باشقه اوقاف موزه سى ، عسكرى موزه سى ، بحر موزه سى ده واردر . ديك هان بوتون نظارتلر من آثار عتيقه مصرافدن ومجتمدن مصون قالمامش . او حاله ماليه مراك معاوم اولان صيقتنيسنه رنغا هيت وكلا رشاد فواد بك مرحومك طويلاديني اثرلرني طاقيله ورته سندن ساتون آله به همت بيورملرني تني ايلرم . اكر رجام اسعاف بو بورولورسه حكومتز قدر دانلغنى ومعارف بورلر كنى بر دها اثبات اتمش اولور . بو خصوصه قابينه ده اك زياده ايكي ناظر واردركه بريسي كنبوي كي بو يوك بر ملك احفادندن سعيد بك اغندي ديكرى « يونان قترى » كي جمى كويك ، فقط قيجتى بك بو يوك اولان اثرك مؤثني اولان محمد اغندينك محذوى وش . ساي بك كي اك بو يوك محرزك دامادى اولان راشد بك اغندي در . بونلره مجلس معارف رياستنده بولنان وبر خيلى مهم نشرياتي اولان حمدي اغندينك محذوم مكرملرى توفيق بك اغندي ده علاوه ايدرم . شواوچ ناظر ك همتي ايله شو كوزل ايشه خيلى بر نيجه وبريله جكنى قوتلى بر صورتده اوميورم داقى تويي اليهدن!

غزته لر مزده رشاد فواد بك مرحومك آثار عتيقه سى جفال اوغلنده كي قوناغنده بر قاچ كون اينجده ساتيله جنى اهميتسز حوادث مياننده يازلدى . حال بوكه شو حاده اوبله غزته ستونلر نده ايكي سطرله افاده ايديله جك اهميتسز برشى دكلدر . بو اصالتى ، نزاھتى ، تربيه سى ؛ حاصلى بر انسان انجون تميزه مدار هر شيشي جامع اولان بروجودك يازم عصرلق اك دقتلى سعيتك نصل بر هوا ايديله جكنى كوستر بر جدى بروقه در . بوكون بوتون آروپا ، حتى آصريفاموزه لرني بزه ين ، اوملتلرني مفرور ايدن موزه لر محتوياتك كافه سى دكلسه ده اك بو يوك ، اك مهم قسمى عثمانلى امپراطورلرلك طويلقارندن چيقارلش ، اورالره طاشيتمش شيلدر . بو طاشيتمه دون باشلاماشدر ؛ عصر لردن برى دوام اتمش وحالاده ايدنيور .

بزده قيمتلى اثرلر ك بر برده طويلو ومخفوظ بولندير ليه سنى ايلك دوشوشون برنجي سلطان صليمدن . بو بو يوك خاقان چالديران ومرح دابق مظفر يتلرلك نتيجه سى اوله رق الله ايتديكي خزينه لرني شمدىكي « خزينه هايونه » قوتيش ؛ بونلر قدر اثر جمع ايدن چيقتجه به قدر قيوستك كندى مهربله تمهيري ده تنبيه ايتشدى . حالا خزينه اوخام ايله تختم ايديلير .

خزينه هايون برموزه دكلدر . فقط ايلريده طوبقيو سرايى مى برموزه حاله قولديني زمان هان بوتون دائره لرني تربين ايدجك قيدر بر خزينه در .

اسبق عدليه ناظرى حسين رضا پاشا مرحومدن ايتتمش ايدم . مشهور

ايلدم دارالسلامي كنديه بيت الحزن
مصراعنى حاوى اولان غزلك ناظمى ، شاعر نورس اغندي ايله مرحوم محمود شوكت پاشانك ده ده سى طالب آغانك اغندي سى اولان بغداد واليسى على رضا پاشا بغدادده بولنان قونسو- لوسلردن بريسي الله برسپتله قيرلردن عودتده كورور : « نه در اوقيريق دو كوك شيلر قونسولوس بك ! » ديه سورار - « اندم ، بزم قير بوبله شيلره دلجه مصراق صالديرمش ! » جواي آليرمش ! اوقونسولوس بك بزم حالا بوكون بيله قيمت واهميتنى تقدير ايدمه ديكمز آنتيقلر طويلابور ، ملكتلك موزه سنى بزمه به چاليشيور ايدى ! صوكره آروپا حكومتلرلك تشبيلرله بو يوك مقياسده حفريات ياهلدى ، ترووا ، بابل ، نينوا خزينه لرني هب كيتدى .

بزده ايلك موزه نوه سنى قوران دامادنى باشادر . بو ذات شوراده بوراده سورين بعض آنتيقلرني شمدىكي عسكرى موزه اولان بناده حفظ ايندرمشدى ، سلطان عبدالعزير خان زماننده شمدى آدنى خاطر لايه مديتم بر فرانسى چيلى كوشكده ايلك موزه مضى تاسيس ايتشدى . بر حسن تصادف اثرى اوله رق سلطان عبدالحميد حمدي بك مرحومى موزه مديريتنه تعيين ايتدى . ايشته شمدىكي موزه مضى اودورك اوقدر صيقتسنه ، اوقدر شريسته كوكس كره رك ياره واغياره قارشى اغتزاز ايديله جكمز

محرر مترك دامادی اولان راشد بك افندی در .
بونلره مجلس معارف ریاستنده بولنان و بر خیلی
مهم اشرفیاتی اولان حمدی افندیك خدمت
مكرملى توفیق بك افندی ده علاوه ایدم .
شواج ناظر ك همتی ایله شو كوزل ایشه خیرلی
بر نتیجه ویربله جكنی قوتلی بر صورتده اومبورم
باقی توفیق اللهدن!

مقیاسده حفريات يابلهدی ، ترووا ، بابل ، نینوا
خزینهلری هپ کیتدی .

بزده ايلك موزه نوه سنی قوران دامادفتحي
باشادر . بو ذات شوراده بوراده سورينک بعض
آنتیقه لری شمديكي عسكری موزه اولان بناده
حفظ ايتدرمشدی ، سلطان عبدالعزیز خان
زماننده شمدي آدینی خاطر لایه مدینم بر فرانسوی
چینلی كوشكده ايلك موزه مزی تاسیس ايتشدی .
بر حسن تصادف اثری اولهرق سلطان
عبدالحمد حمدی بك مرحومى موزه مدرسته
تعین ايتدی . ايشته شمديكي موزه من اودورك
اوقدر صیقلسته ، اوقدر نشر سياتنه كو كس
كرهرك ياره واغباره قارشى افتخار ايله بيله جكمز
مهم بر مؤسسه در . او قوجه بنالوی اودورده
وجوده كتيرمك ، بونلری اسکندر حمدی كی
اك مهم اثر لره باشدن باشه دوله برقی ایچون
حمدی بك مرحوم ده كورین غیرت ، حیت
ودها دوغریسی شجاعت لازمدور .

آثار عتیقه دیوب كیمه ملی . آثار عتیقه
كنیش ، دزین ، عادتا بشریتك باشلانمچندن ،
هان زمانره قدر بشری جعبیلرك تاریخى دكل ،
حیاتی ، حسابی ، جانلاندیران بر علمدر .
بونده بحر ایچون بيك تولو یازیلری اوقومق ،
اسکی جغرافیا و تاریخاره واقف اولوق ، دیلاری ،
نسللری منقرض مللرك لسانلری ، یازیلری ،
تاریخلری كشف و تحلیل ایتك ، بر اقدقلری
اثرلری تدقیق و تقدیر ایتك ، تاریخ شمزلریه دور
تعین ايله مك ، الخ كی بر چوق معلومات ایتدر .
یا والله ایلین اثرلری صیره سنه ، دوره .
سنه ، ملینه كوره تصنیف ايله تشهیر ایتك ،
محافظة ايلك قولایمی . ايشته حمدی بك مرحوم
بوايشك تام اری وقهرمان ایدی . برادرلری
خلیل بك افندی ایسه مشارالیهك حیاتنده بك قیمتی
بر معارف اولدقلری كی ، شمدي ده الله اوزون
عمر و برسون هر معناسیله خیر الحافلری درلر .

حمدی بك مرحومك تاسیسی و خلیل بك
افندیك محافظه و ترقی ایتدیرمكده اولدینی آثار
عتیقه موزه سندن صوكره خبری افندیك همیتله
اوقاف موزه سی ، بحریه موزه سی ، عسكری
موزه سی ده وجوده كتیرلدی . هپ بو مؤسسه لری
تقدیر ایدرز ؛ فقط بونلرك اولهجه كلیشی كوزل
برینده بولونه لری ال و برض . كوزله تصنیف
ایبله لری ، مفصل قاتالوغلری یایلوب طبع
ایبله لری ده لازمدور .

آثار عتیقه موزه سی آرتق حمدی بك مرحوم
دیهه جكم ادهم باشا زاده لر واسطه سیله اوغایه به
دوغری ده مهم آدینلر آندی . مرحوم اسماعیل
غالب بك كندی طویلادینی عثمانی و سلجوق
سكهلری ایچون تقویم مسكوكات عثمانیه و تقویم
مسكوكات سلجوقیه كی خصوصی وهان جهانده
یكانه ایکی اثر نشر ایتدیكي كی موزه به عائد
مسكوكات اسلامیه و مسكوكات تركانیه كی ایکی
مهم قاتالوغ ترتیب و نشر ایلدی . مخدوملری
مبارك بك ده ایلخانیلر و قسماً نیم و ردبكم قریم
سكهلرینه عائد مسكوكات قاتالوغی ترتیب و نشر
ايتدی . خلیل بك افندی ده موزه ده كی عثمانی
سكهلرینه دائر قاتالوغك برنجی جلهبى طبع
ايتدیردیلر .

ادهم باشا زاده لرك شو معارفی و روانه همتلردن
شوقه كلن توحید بك ده موزه نك سلجوقی
وسائره به عائد مسئله لری تصنیف و قاتالوغی
ترتیب و نشر ایتدیكي كی میر آلاى علی رضا بك

اوق میدانی
انظاری مناسبند

تورکلمه اوقیان

عربی
عجب عاصم

اجتهاد فی ضیاء بک افندی

نیمه سیاه بودی آلان « سوکی ، سوکی » ده ایلك مدائنه آتی ایدی .

تاریخده اوقیانلرک زبانه شهرت آلات « سکیت » لردن . ابوالورخین « هرهدوت » بزم فرانسوزجه دن آلزاق فولاندیغیز « سوت » گله سنک یونانیجه اصلی اولان « اسکیتوس » ک آندقلری اولورک چیقاردقلری سسدن کتایه اولدیغی سویلر . اسکیت تاریخده « اسکیت » دنیان قومک برهات افرادی اولیوب مختلف عرفله منسوب اولدقلری ، فقط ایچارنده تونوی ، تورک نسلنه منسوب قبیلهرده یونانیجه معلومدر . ملی روایتلر مهزده اوغوز خانک غرب جهتنده یعنی آورپانک شهر قنده ایلر آچیه ولد معشویسی « قیچاق » ی مأمور ایدرک اییل یعنی وولغا جهنلر نده بر « چیت » یعنی حدود تشکیل ایستردیکی کوریلور . شو صورتله یونانیلرک « اسکیت » لری بلسکده بوچیت سوزمه ندر . برده اوراده عماریه ایند اولورک « چیکیت » « یکیت » عنوانی آلملری ده معلومدر که یوننده او یونانی گله ک مشفق اولمالی مکندر . اوقی تورکارک جیوملری دوشیانلری نه قدر بیله برمش ایدیسه رجعتلری دهاز یاده اورکوشدی . چونکه بولر دورت ناله دونوب کیدرلر کده آرقه لرته دونوب اصائله اوق ایغورلرر ، غالب دوشیانلریته بول نلفات ویردرلرر ، چوق دنعه ایلك هزینتلری غلبه تحویل ایلرلر ایدی .

« اوق » ک تورکجه ده بر معناسی ده ، عربیه مقابل اولان « سیم » ده اولدیغی کی حصه وایدر . احتمال یوگلهیه شو معناک علاوه حربه اوق قوتیه قازانلان غنیمت های ایله سندنر . عسکر طویلامه ، وبرگ ویرمه امرلری ده حکمدارک تنعاسی حاوی اوقلر داغایلیق صورتیه اولور ایدی .

« اوق » عربی دیکندر ، یوق آتی ایچون قوللانلان آکنده « یای » درلر . اوق آتیهی صنعت ایدنلر دین نشر ائک ، وطن مدافعه ایلك کی یوسکک مقصدلره خدمتی وجیهه بیلن اولر ایدی .

« اوق » تورکجه ده رفعت ، ارتفاع دیکندر ؛ اوقاری ، یوقاری بوندنر . حتی یوقاری طوغری آتیلن برشی کوزله کورنیز اولورکه بولعلا ایله « عدم » معناسیه کان « یوق » یوقاری حاصل اولشدور . یته یوگله دن سسی یوقاری قالدیرمق دینک اولان « اوقومق » چیقشمدرکه « اذان اوقومق » بوندنر ؛ اذانه مؤمنلری نمازه دعوت معناسی بوندیغدن « میدان اوقومق » تعبییری ایله دوکونه دعوتچی کیدنلره « اوقویچی » صفتی حاصل اولشدور .

« اوق » برده بصری خفاکنک اشک یوچیه سی اولان عقل دیکندر . ایسته بونماسنیله آکلامق شرطیه قرآنده « اوقومق » دیبورز .

اوق یای ایله آتایر . عیجا بو « یای » و تحفوله « یای » نه دیکندر ؛ یوگله یانه ، دونه معناسیه اولان « یای » کونکندنر . یانه ، حرارت علاقه سیله اسکیت تورکلمه یاز ، یعنی « صیف » ی افاده ایدر ، و مختلف لهجه لره : یاز ، یای ، جای ، جاز ، جاس شکلرینه کیرر . ایلك اوکجه ییل ، یاز ، قیش دیه ایکی موسمه آیرلشن ، صوکره حرارتک دیکشمسته کوره قیش ، یاز ، یای ، کوز دیه ورده بولوشندر .

غرب تورکجه سنده « یای » مهجور قلشن ، برینه ایلك بهار قبول ایلشن ، صیفه « یاز » دنیلمشن . یایق معناسیه کان کویکک صدرندن مشفق « کوز » ده شدی قوللانلماز اولیور ، برینه « صوکره بهار » دیبورز .

سلاجوقلر و عثمانلرلیجه یعنی بوتون غرب تورکارکیه اولک برامتی واردز :

زویات ملیه کوره غرب تورکارکیک بو یوک آتاسی ، بو یوک حکمدارلر اولان اوغوز خان اولغاریته ، تورونلریته بر لیب بر اراق ایسته . ش . سوریه جهنلرته فوجاله مشغول ایکن آداملردن بریسه آتون بریای ایله اوج اوق ویرمش . یای آیری ، اوقلری ده آیری آیری ، اولجلی کورونک اوزره جوار صحراده طوبراغه کورمه سنی اصراشین صوکره او یوکلنجه پهنه سیله اوغلاریتی اورلره یولامشن . بولارده اوکومولو یای اوقلری یولوب باالریته کتیرمشلر . اوغوز خان یایی بولان : کون ، آق ، ایلموز اولی بو یوک اوغلاریته مشترک ویرمش ؛ اوقلری ده کورک ، قاق (داغ) ، تکیز (دیز) آدنده کوچک اوغلاریته داغتمشن . باالریته یای دوشن قرداشلر ، یایی بوزوب اوچه آیدرلر . بوندن دولای کیدرلریته : « بوزاق = بوزوق » دئیله ی . یای اصل سلاح اولوق مناسیبتله یونی بولانلره باالری بو یوک باه بردی ، کیدرلریته مملکتک ، اردونک صلاخ طرفی ویرلرکی کی سلطنت ده تخصیص قانیدی . اوج کوچک اوغلنده « اوجاق = اویوق » عنوانی ، مملکتک و اردونک صول جهتی ویردی . اوق یایه تابع اولدیجی جهتنه بولرک بوزوقلره حرمت توره و اوقابک محافظه سته دقت اقلرلی وصیت ایندی . شو بوزوق و اوجوق نفسانی اوتجی هجرت عصریه قدر تورکنلر آرمسده معتبر قلشدی . حتی بعضیلری یوادی بولندقلری برلره ویردکلرندن یاقین وقته قدر یوزغاد سانجاغنه رسا « بوزوق » دئیله ی ایدی . حتی رمضان اوغلاریته ده عرب مورخلری « اوجاق » درلر .

روایات ملیه ده قیاج تورک اجماعی اولورک کورستیلور « تاریخلر مهزده » هیونوغ « نو » دولتی یکیدن جانلاندیران تازو « مهرت » نک آتدیغی زمان صدایچقاران « سسلی اوق » ی ایجاد ایستدیک قید اولیور . اسکیت زمانلرک آلات اقیاله حربه سندن اولان زبیرکلی و چرخلی اوقلر ده « تاتار اوق » دبیسه معروف اولدقلرندن بولرک تورک ایجاد اولدیغی آکاشیلور .

واقعا غرب تورکجه سنده موسم ایچون « یای » گله می قوللانلور ایسه ده بوندن مشفق اولان : یایلیق ، یایلا ، یایلیق ، یایله قوللانیلور . یایله یازن آجیولوب صاحبوق علاقه سیله یایلیه ، یایله چی چیتدیغی کی قورالی بر قوسسکده آچیمه سی نظر دقه آله مر « یای » حاصل اولشدور . یازن بولله قیلره ، یایلامه یایلیق علاقه سیله « یازمق » معددی حاصل اولشدر . عربجه ده « تحریر » حریت و برک معناسیه ایکن اصل کاتب معناسی آتشی ایسه بزم یازمق ده بسط ائک ، رسم ائک ، کاتب ، یایله معنایته کلشنر . یازی ، یازمه یئی ، یازمه بورغان ، یازمه چی ، یایله چی ، یازیچی بوندنر . بری اوزدیک ایچون یاشیل « نیت » ، یاشمق ، یاشده اوله در .

شومناسیبتله استطراد طریقله شونده عرض ایدهم : تورکجه کاتب معناسیه : یازک ، بوتوک ، یئی قوللانلور ایدی . حتی اورخان غازی ک برلین هوزه سنده صافلی ایکی فرمانده یئی یازیلدر . یتمک معددی تشکیل ایکن « یای » نک اصل ایسه : یوز ، یود ، یوت درک « وجود » دیکندر ، واحلاده « بوتک » وجود و برک اولور . « رای » یعنی اوقیانلرک سلاحی اوق ایله یی دن عبارت ایسه اوق چایوق استتلاک و صرف ایدیله جکندن احتیاط اوقلری صافلامق ایچون عسکرلرک بلاستقلری کی برحفظه به احتیاج و اولور . ایسته او عطفه به ده تورکجه « صادق » درلر . اسکیدن بوسادافلرک سوسلنوب بزمسنه یک زیاده دقت اولدیغیندندر که تاریخلر ده « تیرکش ضررکش » کی ترکیبلره چوق تصادف ایدیله . افراد حاللریجه کندی صادق اوقلری سوله دکاری کی حکمدارلر ، قوماندانلر ، تالیف ایده جکلری کبسه لره زینتی صادافلر احسان ایدردی . بولله اوق و یایله بهر برنفرک کندیستی مدافعه و یا ده دوغریسی قورومق ایچون برده قافان طاشدیغی خبر ویرر ایسه ک ایسکی برزمانده کی بر بخاری آکلامش اولورز .

حربنده ، آورده اوق قوللانلور ایدی . اسلامک بداینده ، غزوات پیغمبرینه اوق آتقمده کتاز یاده مهارت کوسستن ذات صحابه دن سعد ابن وقاص حضرتلری اولدیجی جهته اسلام اوقیانلرک بیری مشارالیه ایدی .

تورکار ، بالمناصه ایلك عثمانیلر کی اوج حاتم فطه سه مأمور اولانلر دائما اوق ، یای وصادان ایله کور او طورورلر ایدی . بر مجلسده عثمان غازیسک ، عوجیه سی دولتان یکی اوقله اطلاق بو سوز معنی تصدیق ایدر .

طوب ، صوکره تفنک ، پشتتو طاباچه نک ایجاد اولقن اردولری برچوق زمانلر مستثنی قیله مادی . اردولر ده آتلی سلاحلره بر اوقلر ده قوللانیلر ایدی . سعید بن ابی وقاص ، حضرت پیغمبرک معشوی اولدیغی کی ای اوقیانلر ده سلطانلرک قوماندانلرک حرمتنه نائل اولور ایدی . اردولر برلر ده ، مستحکم شهرلر جوارنده اوق میدانلری ، تأسیس اولور ایدی .

دوله باقیه دن قیافله قاسم باشا اوگنه ایستبرین عاصره کیلرینک کچدیکی بره یاقین بولان میدانده عاصره زماننده بر عراب یایلیقه جمع نمازی ادا ایله ککی بوراده ایلك انداخت تجملره لری ده اجرا اولندی . ایسته بو صورتله استاتپوله « اوق میدانی » وجوده کتیرلدی .

اوقیانلر بزم بادشاهلر مهز زبانه رغبت کورسترلر ، بالفعل « ری » یه اشتراک ایدرلری . اوقیانلرک رئیس اوق میدانی تکیمه سنک شیخی بالانات وقتک یادشاهی ایدی . فقط مشیخت ایستلری طرفک ایسکیسی اولان ذات ایفا ایله ایدی . هر ییل ایلك بهساده مقنن کورنوه یادشاه دبدیه ایله درکاهه کایر صرام صمخه صوره ایله میدانی آچار ایدی . اوق آتقمده مهارت کورسترلر « قیضه » آلیر ، صرید ، یعنی اوقی اولور ایدی . ایسته بوزه کچر آله تاریخی ضبط ایدیله ، قدم یوکوندن اعتبار ایدیله ی ایدی .

بلاغه ، صوفیه ، کوناهیه ، شام اوق میدانلری ده بورایه تابع ایدی .

اوقیانلر ادمان موسسه ک باقیه ده امتحان ایدیله ، هر کسک تقدر « کز » مسافه آتدیغی قید ایدیله ایدی . امثالک فاتح صنورنده اوزاق مسافه آتارلر ایچون میدانه سستولر دیکیلر ایدی . استاتپوله ، یک اوغلنده آدرینه برمه تخصیص ایدیله نوز قویازان مشهور زاملردن ایدی . قازانلان مسافه لرک قیدنه اسن روز کلرده نظر دقه لیر ایدی .

سلطان عبدالحمیدک زمانه قدر اوقیانلر تکیمه سی و میدانی بادشاهلرک چایه سنده ایدی . حتی برای جابون اغوات و بندکندن بر چوق اوقیانلر وار ایدی . بزم چوقلمده رشید یاشا تره سنک قاریسینده بر تک اوقی دکاتی بوندیغنه نظرأ عبدالحمید دورنده ده بو صنعتک بر صنعتکاری اولسون بسله جک قدر راغی بولندیغی کورستر . صوکره بو آد اغوز دیرکل آراسنده سیفاره اغیزلی یاقله صافته کتیردی . ظریف و طبیعت صاحبی برذات ایدی .

اولیا چلی اوقی و یایلیجک مکمل اصناف اولدیغی تقصیلا یازار ، دولنده ده حرب ایچون اوق ایتارلری وار ایدی . اورده ایچون برچوق اوق بولندرمق تورک حکومتلر ده یک اسکیت بر اصولر . فصل چاققلر قنقلر ایچون قلمده کتیلر چاقق طاشی بولندریلر ایدی . ۳۲۶ ده حاب قلمه سنی زیارت ایستدیک زمان بر اوطانک چاقق طاشی ایله دولو اولدیغی کورمش ایتم . کتبخانه لرمزده اوقیانلرک دائر برچوق اثرلر واردر . حتی سلطان محمود ثانی زمانی رجاندن شمشدی اسنی اونوتدیغ برذات « تلخیص رسائل الامت » دیه بر اثر یازوب باصدمر مشدر . مصر کوله منلری اوقیانلری ایچون یازیده ولی البین افندی کتبخانه نسنده یازمه بر اثر واردز .

شمدی تکیه احیا ایله شه شیخ اولماسی ملحوظ اولان برذات ، برکوره اوقی اسرارندن بحث ایدیله کور بوروایتک طریقه ده « سر » بولنامسندن ایلری کادیککی ، سرک یالکنر قیضه آتیرکن ال صیغمدن عبارت اولدیغی سولیلرلری .

سلاجوق تورکاری و بولارده خلف اولان عثمانلر ده

تورک تاریخک منبععلری

تورک تاریخک یعنی بوگون بوله بیلدیکم اگ اسکى
تورک سیمیر . بوئی یازان ذات کندیستک اوغوز
اولدینی اعتراف ایلدی کی « بوروق » لرنیک
یعنی ضابطلرنیک ، بکارنیک ، امراسنیک ده اوغوز
اولدینی سویایور . ایسته بالکن شانی ادبیاتی
تاریخی یازمق قصد ایدنل بیله ایسه شمدیلک
بورادن باشلاق مجبوریتندهدرلر .

تورک قبل تاریخی وقرون اولی احوال حقیقده
آنان عتیقه حفاریاتی بیلانجه قدر داندن وقوانی .
لورندن استغاده ایدک ضروریدر . مثلا ۶۶
تاریخنده یازیلان « دیوان لغات الترک » مال اولدوق
ایکی اوج فورمه لی اشعار وبر اوقدرده « بزم
آنانی سوزی » ، اولر ساده جه ، بر گله ایل
« ساو » دیدلری ضرب مثلر وارد . ایسه
بوردن برسی :

قانغ قان بلا یوماس

و دیگرى ده :

تاغ تاغقا قاقشور ، گیشی کیشی کاشماق قاقماس

دیور و بو ایکی ساوک حالا دیلورده باشادینه
باقار یعنی تام طونوز عصر پایدار اولدینی کورور
ایسه ک بوکا یازدینی تاریخدن اول برطونوز عصر
قدم و برده هندی بز ؟ او حالده المزه شوبله بوله اون
سکن یگری عصرلی بر دین اولر نه کی کیمش اولور .
ایسته بوصورتله تورک دیلی توخنی یگری نص
اولندن باشلاغش اولورز .

عربله تورکلیک حرب و ضرب مناسبلری ده
تورک تاریخک قرون اولاسته بر ذیل ، برقوق بر وقدر .
قرون وسطایه کنگجه یواسلامیک تورکلیک آراسنده
قران قبله سی ایله باشلاز . شوخسایجه قرون اولی
ذیلی ایله قرون وسطی ایچون منبرلر کتیبیلر .
بولر ایچون ایلک اوجیه عربیه وصول کرده لری ده
فارسی تاریخلر کایر طبری ، ابن کثیر ، ابن اثیر ،
مه و دینک صروج الذهب و کتاب الانراف والتبیه ،
برذیک برکتبخانه طولیده بره جق قدر تاریخلی جان
خاطره کان منبرلرندز .

قرون وسطا ایچون جابع التاریخ ، مبرخوند
وخوندمیرده مراجعت ایدیلدی کی ابولقاسی
پهادر خالک اوشای شیخه ترکیه سی ، ایری
مؤلفلرک ایکی شیبانی نامه سی ، بایرنامه ، تاریخ
جهانکشا ک قولای مراجعت ایدیلدیله چک
آتابلرندز . بوزره برانس ، روس ، ماجار ،
آلمان تاریخلری ده علاوه ایلیدر .

تورک ارستانبولی آلفاه وروماده قرون وسطای
تایلدوب قرون اخیرینی آچارسده ، تأسف
اولورون بوقان ق کندیلرینه قایلمش لرد . بوئی
قاپان وقاپانلر معلوم ایسده شوقالده شمدی ،
ایضاحه لزوم یوقدر . بز ، طاریلم ، کندی
اچتادیه قرون اخیریه ، بولوندیغمن عصرده
کیره بیادک . ایسته بوند طولای قرون وسطای
اسلامیک تورکلیک آراسنده تأسفی ، تورک اسلام
حکومتلرنیک ظهوری ، جنکیزک توره سی ،
تورک اولرته جهیشی ، عابنیلرک اورویا
بیلدیشی ، الخ کی فصللاری احوال ایدر . بولر
حقیقده ک آخدارک اولری سایه اقله یازم ، جلدلر
تصکیل ایدر .

بر مسئله ده ا واردن . مثلا شمادی ایرانده ،
هندستانده ودهاسا تر برلرده اولدینی کی ورتیه ده
مثلا مصرده ، سوریه ده ، کرمانده ، هندده
بر طاق خاندانلر سرکازه کیمش ، حکومت
اقتلر . بوزر تورک تاریخنه کیره کچی ، بوشه
آیری بر موضوعی تشکیل ایدیکم ؟ بو کی
سواللر صاعقله بیتمن . دوشوندیکم شمدیلک
شوبله بر شیدر . استانبول نجه قدر آتی بدی
جلدلیک طلبه و خلی انده بولتی لوزره « ماولی »
اولرق بر اثر وجود کتیبمک . صوکره هرینه
متعلق و نت ، فرصت واریانی چقلدیه تورک تاریخی
موضوعلر بیله توسیع واکمال ایلدکدر .

کله چک فرصتده اسان یازدینی ایله قبل تاریخی
بورک حقیقده ک ، مقاله رمه باشلایه جتم .

دارالفنون تورک لسانی تاریخی
تورک عمومی تاریخی مدرسی

محمد عاصم

مدتی قبل تاریخلری برطاقم دورله آیرلر .
دوره لره آیرمه طبیعیدر که بوشنه ذکله دوره لره
هر برینده ترقی به طوغری بک ، هم دونم نقطه لری
وارد . اورویانک عمومی تاریخی یازلمی زمان
بونک اوج ویا دورت دوره به نفسی قبول
ایدیلدی . فقط اورویا مثلرندن ، مثلا یونانستانک
تاریخی یازتی اقتضا ایسه پارلاق بر قرون قدیمه
کیوروب اولونقدن صوکره حالا سونوک بر قرون
وسطی ایچنده بو اولاندینی کوریلور .

تورک ملی ده تاریخ نقطه نظر نده قرون وسطای
کندیسی یکی قور تاریخی اوزره بولدیغنی اعتراف
ایدز . قناعته نه ملل تاریخجه کندی حقیق
موقعلری بیله سرلرسه اوقیانوس ایچنده دومنر ،
پوملر برکی کی آپشوب قایلر .

دارالفنونده بوسنه تدریسه باشلانچنده
تورک تاریخ عمومی درسته تکرار باشلانچنده
ایسه شو باشلانقیرج مناسبله تاریخمک منبععلری
آرامق ، حدودنی چیزمک اقتضا ایدر ، بوقولای
بر ایش دکلر . مادام که بوگون تورک ملی بوگون
مدنی مللر حیاته کیره ش و اوله باشماقه هم
ایچدور و احواله عمومی تاریخک نره دن باشلادینی
تعین اتمک ، دوره لره تاریخق ، تاریخک کیدی
همه لری کوسترمک ، تاریخدن اولکی کونلرندن
بوکونه قدر آنلک یازیمی اوقوق ایست .

آکلبایمه کوره تورک تاریخ بایش بوئی بک
تاریخم :

تاریخی یازان بزم یازان سز
دیش . بر قهرمان آغزندن چیغان بو سوز
بر قهرمان مانک قاقمندن چیغه ماژی ؟

فقط جان اعتراف ایلدی که کندی قانیله تاریخی
یازان بومات آرزوق کندی تاریخی کندی ده
یازمش ، هله زامان ، ورخاری ایچون بک مهم
ورقه لری بر اقلدور .

تورک ملی طبیعیدر که بوگون باشایان بووک
مللر کی وحتی چوندن بک اسکى تاریخی برنده
مالکدر . فقط بو تاریخی قدیمی آکلامق ایچون
اگ اسکى وطننده حفاریات وخریبات ایلده مشدر .
بوایش ، باشقه لری کی بز ، بزق صوکره
کله چکاره قاشدور .

تورک تاریخک قرون اولاسته عالمک ، بولخدار
چین تاریخلرندور . اورویا لیلر بودیلن کندی
دیلمرته بر جوق اولرلر ترجه ایدیلر . بوشمدیلک
اولورون استغاده ایدیکم . نسل آق ایسه بونک
منبرلرینه کیمک یعنی چیغه اوکره کله چالده ایدر .
بزم اسلافن بز آژی شی بر اقلدقاری جهته بزم
یابه ، بیه ، بر جوق ایلر ضروری جوقلرینه ،
طورونلرینه ، بیام اما هسانکی دوچه ده کی
طورونلرینه قدر کیده چکدر .

قرون اولانک تکمیل و ضروری ایچون سوه بر ،
هدیت ، اسکیت ودها کم بیلر بر جوق مسئله لره
حل اقتضا ایدیکم .

شوراده بر استتاراد یاهیم : بز بعض کره
چو چقه سته حرکت ایدیلورزه اوفاق برامره ،
مظالم ، کولکلی برایش ایچنده کورده بیلدیکم
برشیقی تامیله قورامش کی طاورانیوز . شو
آلفاتین بزده فالسه ، لازم Passif اوله برشی
دغز ، باشقه لری ده اسلال ایدیلورز . ازجه
اشفاق یچنده افراطه و ایدیلورز . بر « بودی »
کله سقی کوریلورز بونکله « بونداى خان » ده
برافسانه ایدیلورز . حال بوک « بودا » دکل
حتی هیمز بیلدیکم بونداى کله سنک تورکجه
اولدینی جوق شوبله ایدر .

هرنه ایسه بک پارلاق و فقط اودرجه فصل
ارلان اشفاق ایله اوینامه کله دیلمده یته
وزمنه باله :

قرون اولامزى آتام ایچون « اورخون » ده کی
بککو طاشلرنیک یازیمی اوقودندن ، مندراجانی
تاریخده کی ، وقتله کچر دکلن صوکره کله لری ،
حتی حرکت و حرقلری اوزون اوزون تدقیق ایتدن
صوکره بوندن چیغازه جفمن نجه لری قبل تاریخی
حال ، ادبیات ، اجتهادات فصللرینه کچرلی .
اورخون یازلمده کی دیل بزم یعنی غرب

مغزیه اران
مذقیانی
سلطان احمد ثالث و دامادی
مهری
احمد رفیعی

۳ - [۱]

سلطان احمد ثالث وزیرک نه درجه محبوب
اولدوغنه پارلاق بر وشقیه در :

« نئم شوکتلو کراملو مهابتلو قدرتلو صلابتو
ولی نعمت سبب دولت افندم

حضرت باری غروشانه وجوده ایون ملو گانه لرین
خطاسز ایدوب بدخواه لرین قهر ایلیه آمین .

نئم شوکتلو کراملو مهابتلو ولی نعمت سبب دولت
باعث حیاتم افندم . هنوز دخی بنشه کتدم .

ان شاء الله تعالی بعض مرتبه ایشری بر طرف ایتمک .
یاله و آندن طرفقیجه طوغری کتدم کرکدر .

دولتو سعادتو سلطان افندم سرایدن کلدی .
قولکزه چندان اعتبار بیورمدیلر . کندوسی

صراحتاً قولکزه سویلدی . اما تم فهم ایله و که کوره
کویا ایچروده بعضلری باشا اوتهدن بری

معتاد اولمشدر ، جاریه سز اولز ، حالا جاریه
واردر دیمشدر کی . یونه شکلدر ونه کونه

سوزدر ونه دیکدر . مکر با که جنوننی عارض
اولدی . اولکی حالم باشقه . شمدی با که اوله

حرکت کفردر . وجودی دکل خاطریمه دخی
والله العظیم کلامشدر معلوم هایونکدر ، بوکه

جسارتم واقع اولورسه یعنی ایشه باقلودره دولتو
سعادتو باش قادین افندی حضرتلری دولتو

سلطان افندمزه سوز سویلتلری منع ایلمکه
محتاجدر .

سلطان احمد ثالث غایت نازک . نه وزیرینی ،
نه ده قیزی قیرمق ایسته مه مشن . « ترکس چشملرندن »

اویدیکی « سلطان قیزی » نك ذکاسنی و ایجه لکنی
تقدیر ایتمکه برابر « اوتدن بری بلنمش خالص

قولی « ابراهیم یاشایی ده روحاً تطیفدن کری
طورماش . ابراهیم یاشانک کوندردیکی تلخیصک

کنارینه شوخط هایونی یازمش :

« قادین حضرتلریله بو خصوصه مذاکره
اولندی . بمن بالله ایدرکه سلطان حضرتلرینه

کسه برشی سویلتز . کندی زیاده رشید
اولدوغندن فکره دوشر ، دونکه کون غایت

ای ایدی . اوله دن صکره حانه « خانه مه »
کیدرم دیو نیاز ایلدی . بز دخی عربه سنی

اصمربلیوب ، کولرک اوتنایرق عربیه سوار
اولدیلر . خطابن برابرجه عربیه واردم وسکا

سلام کوندردم و براز سوز دخی سویلدم .
بلم سویلدیلری . همان کندی چوقجه بیلور .

عقلی ایله یایار . قادین سلام ایدر . خاطر لرین
خوش طوتستلر بن اویله سوز کسیه سویلدرم

دیو جواب ایلدیلر . کاه اوه کیدرم دیومراد
ایدلر . اوه واردقه بلم که پشیمانی اولورله

یوخسه سزی سودکلرندن نازمی ایدرلری .
بوراسی سزه معلوم اولور .

نان پاشا اطنه ده

بجاهده سنی بکری اوتوز وثقیله

بالا سخره سفاریا حربنده اظهار

سلطان احمد ثالث یالبرده ذوق و صفادن ،
« سیری سیران » دن حظ ایتمیکی کبی ، مطالعه بده
چوق صرقلیدی . سرایده کی کتبخانه سی غایت
منتظمدی ، بو کتبخانه ۱۱۳۱ ده انشا اولونشدی .
راشد دیورکه :

« ابتدای ظهور دولت عثمانیه دنبرو کرک اطراف
واکنافدن اهدا و کرک رغبت و اقبالدن ناشی اشترا

اولوب بووقته کتبخانه اندرون سرای هایونده واقع
خزینة عامرده جمع اولان بی نهایت کتب نفیسه

و نسخ لطیفه دولابو زوایا سنده غبار بسته نسیان
و طعمه سوسه و دیدان اولوب اکثری عرضه تلف

و بر طریقه فرض محال مطالعه سته دسترس بولان
مستعدان اندرونه دخی مطاویسندن انتفاع برطرف

اولتی مرتبه لرینه وارمش ایدی « (جلد ۵ ،
ص ۱۲۹) .

سلطان احمد ثالث بوکتابلردن سرای خلقنک
استفاده سنی تأمین ایچون خانه خاصه ایله صره

اوطه سی ، مسقرلی اوطه سی و عرض اوطه سی
اورتاسنده کی میدانه برکتبخانه یایدیرمشدی .

پادشاه اکثر کتابلری کتبخانه به کندی برلشدیرر ،
دفتره بیله اسملری کندی یازاردی . سرای

خواجه لرله کوروشدیکی زمان ، کندیسنه هانکی
کتابک قیمت و اهمیتندن بحث ایلمسه ، درحال

وزیر اعظمه بیاض اوزرینه برخط هایون یازار ،
کتابی کتیرتیر ، اوقور ، آرزوسنه موافقسه ،

درحال صانین آدبردی . هر هانکی بر کبابی
اوقوسه ، مطالعه سنی وزیر اعظمه یازار ، ممنونتی

و استفاده سنی آکلاتندن کری طورمازدی .
سرای خواجه لری کندیسنه (لسان العرب

فی اللغة) دیبه برکتاب توصیه ایتمش . سلطان احمد
ثالث ابراهیم یاشایه شوخط هایونی یازمش :

لسانه العرب

فی اللغة

جلد

۱

« نئم وزیرم . بو کتابک مثلی بولماز دیو
سرای خواجه لری خبر و برلر . حالا میرزا

زاده افندییه فروخت اولتی ایچون کوسترلمش .
کتوردوب کوندررسن . بقایم . »

دیگر برخط هایونده ده شو مطالعه ده بولتیور .
« نئم وزیری آصف نظیرم . نیجه سن .

قزم نیجه در . سلام ایدرم . حریر خیلی
یورغون دوشردی . کچنده و بر دیکک کتابی

کوندردم . کتبخانیه وضع ایلدم . لکن
اسمی معلوم دکل . دفتره نیجه قید ایدیم .

اسمی یازوب کوندره سز . جمله کبری باری
تعالی به امانت ایلدم . خدیجه سلطاندن دون

تذکره کلدی . از میرخاصی ایچون ینه یازمش .
عاله لطفکنر شامل ایکن بی خلق ایچنده

شمسار ایلدیکنز ، صاغ وار اوله سز دیمشدر .
میردن و برلک اولمز . اون کیسه انعام اولتی

اولدوسدن فخره دوسره ، دوسره لولغايت
اي ايدى . اوله دن صكره حاتم « خانه مه »
كيدر ديو نياز ايلدى . بز دخى عربيه سنى
اصمريوب ، كولرك اوينايرق عربيه سوار
اولديلر . خطابن برابرجه عربيه واردم وسكا
سلام كوندردم و براز سوز دخى سويلدم .
بلم سويلديلمى . همان كندى چوقجه بيلور .
عقلى ايله بايار . قادين سلام ايدر . خاطر لر ين
خوش طوتسنلر بن اويلاه سوز كسيه سويلتدردم
ديو جواب ايلديلر . كاه اوه كيدر ديو مراد
ايدرلر . اوه واردقه بلم كه پشيمانى اولورلر .
يوخسه سزى سودكلرندن نازى ايدرلرمى .
بوراسى سزه معلوم اولور .

نان پاشا آطنه ده

مجاهده سنى يكرى اوتوز و قيله
بالا آخره سقاريا حربنده اظهار
سنتان پاشا ، آطنه ليلرك دعوى

« بنم ووزيم . بو كتابك مثلى بولماز ديو
سراى خواجه لرى خبر ويررلر . حالا ميرزا
زاده افنديه فروخت اولمقى ايچون كوسترلمش .
كتوردوب كوندروسن . بقايم . »
ديكر برخط هايوننده شومطالعده بولنيور :
« بنم ووزرى آصف نظيرم . نيجه سن .
قرم نيجه در . سلام ايدر . حرير خيلى
بورغون دوشردى . كچنده ويرديك كتابى
كوندردم . كتابخانه وضع ايلدم . لكن
اسى معلوم دكل . دفتره نيجه قيد ايديم .
اسمى يازوب كوندروسن . جمله كزى يارى
تعالى به امانت ايلدم . خديجه سلطان دن
تذكرة كلدى . از ميرخاصى ايچون ينه يازمش .
عالمه لطفكز شامل ايكن بنى خلق ايچنده
شرمسار ايلديكنر ، صاغ وار اوله سزدمشله .
ميردين و برك اولمز . اون كيسه انعام اولمق
اوزره كوندروسم بلم مطيب اولورمى . پدرم
بكا ويردى ، على پاشاغدر ايلدى دعواسن
كوستر . نيجه ايديم . يازوب بلدره سن . »

خط هايونده كى خديجه سلطان ، سلطان محمد
رايك قبرى و سلطان احمد تالك قير قاردشيدى .
بخت ايتديكى على پاشاده ، وزير اعظم شيبه على
پاشادر . خديجه سلطانك ايلك زويجى مصاحب
مصطفى پاشادر . سلطان احمد تالك چراغان
اكتله لره و يالى صفالره برچوق ياره لر صرف
ايتديكى حالده ، كورولوركه ، همشيره سنه ميردين
خاص ويرمك ايسنه ميور ، اون كيسه انعام ويرمك
اكتفا ايدميور . اساساً سلطان احمد تالك طبعاً
غابت خديس اولديغى فرانسه ايلچيسى ماركى
دوبوناق ده خاطر اتنده واضحا آكلتيور . مع مانجه
بو قدر خستيله برابر ، احمد تالك كرك فاطمه سلطان
و كرك ابراهيم پاشا ايچون هيچ برشيئى اسپر كه مزدي .
اونلره اودرجه محبتى واردى كه ، آره لرنده وقوعه
كان امتزاج سز لقا رده بيله هرايكى طرفى اوقشاه مقدن
كرى طور مازدى .

*

بر آرائق ، سرايده برديدى قودى اولمش :
« ابراهيم پاشا جاريه لره آليشقيندر ، فاطمه سلطانله
اولنديكى حالده ، حالا كيزلى كيزلى جاريه لر طو .
نيور ، ديشلر . » فى الحقيقه ابراهيم پاشا ، فاطمه
سلطانله اولنزدن اول ، جاريه لر آراسنده عمر
سوررمش . بر كون فاطمه سلطان ، باياسنك
سرايندن ياليسه كشم . ابراهيم پاشايه فنا حالده
صورت آصممش . اساساً ابراهيم پاشا كنديندن
فرق ياش برونك حتى فائق پدرى سلطان احمد
تالندن ده ياشلى . بونكه برابر فاطمه سلطان
حساً اختيار وزيره مجلوب . چراغانلرده ، حاوا
صحبيلرنده ، آصف آهادلردن فرح آهادلره قدر بر
لوطه ياشندن آرميور .

فاطمه سلطانك اوكونكي اغبرارى ابراهيم
پاشاي چوق نامر اتمش . پاشانك بو مسئله به
دامر سلطان احمد تاله يازديغى تلخيصده ، كنج